

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»
(назва магістерської програми)

на тему: **«ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ОПТИМІЗАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ»**
(назва теми)

Виконавець:

студентка факультету Центр заочної та
вечірньої форми

Гончарова Єлизавета Віталіївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Волохова Ірина Семенівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним за найважливіших завдань державного управління завжди було питання економічного та соціального розвитку як на державному, так і на регіональному рівнях. Державний бюджет країни, а на місцевому рівні відповідно місцеві бюджети – виступають головними інструментами в реалізації соціально-економічної політики держави. Важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування. Реалізація делегованих державою та власних самоврядних повноважень органів місцевого самоврядування на належному рівні можлива за умов адекватного фінансового забезпечення, домінуючу роль у якому відіграють доходи місцевих бюджетів. Сьогодні спостерігається дисбаланс між повноваженнями й фінансовими ресурсами, за рахунок яких, згідно із законодавством, повинна забезпечуватися їх реалізація. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежуються, що, у свою чергу, є гальмівним фактором демократичних перетворень у державі. То ж, актуальною проблемою сьогодні виступає розроблення ефективного механізму забезпечення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами відповідно до їх функцій.

Удосконалення системи місцевих фінансів в Україні в сучасних умовах виступає дуже важливою проблемою. Її вирішення суттєво вплине на поповнення державного бюджету, подальший розвиток підприємництва, інвестування галузей національної економіки та соціальний захист населення.

Проблематика формування місцевих бюджетів досліджується у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В. Бакуменко, О. Амосова, А. Кондрашихіна, І. Лопушинського, І. Луніна, В. Мамонова, Я. Казюк, Н. Нижника, К. Павлюка, С. Юрія, Т. Бондарчука та багато інших. Однак, не дивлячись на вагомий внесок науковців, положення наукових праць вчених та питання відносно доходів місцевих бюджетів потребують подальшого розвитку та узагальнення.

Мета дослідження - полягає в дослідженні теоретичних та практичних аспектів формування дохідної частини місцевих бюджетів, обґрунтування шляхів їх оптимізації та виявлення резервів зростання.

Завдання дослідження:

- дослідити теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів України, в т.ч. економічний зміст, призначення та сутність, класифікацію доходів, їх структуру, принципи та джерела формування;
- дослідити вплив децентралізації на доходи місцевих бюджетів;
- провести моніторинг формування дохідної частини місцевих бюджетів України за 2015-2019 роки;
- проаналізувати формування та виконання місцевого бюджету на прикладі бюджету міста Одеси за 2015-2019 роки;
- визначити вплив міжбюджетних трансфертів на формування дохідної частини місцевих бюджетів;

- дослідити та узагальнити зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів;

- запропонувати шляхи оптимізації та підвищення ефективності формування дохідної частини місцевих бюджетів в сучасних умовах.

Об'єкт дослідження- процес формування дохідної частини місцевих бюджетів України.

Предмет дослідження- економічні відносини, які виникають у процесі формування доходів місцевих бюджетів.

Методи дослідження - аналітичний метод, метод порівняння, метод статистичного аналізу, метод термінологічного аналізу, методи аналізу та синтезу, графічний метод, дедуктивний та індуктивний методи, методи горизонтального та вертикального аналізу, системний аналіз, метод наукової абстракції.

Інформаційна база дослідження : Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, звітність Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, департаменту фінансів Одеської міської ради, праці вітчизняних та зарубіжних вчених, підручники, монографії, посібники, матеріали періодичних видань наукові праці (дисертації, автореферати), Інтернет ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (106 найменувань) та 10-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 137 сторінок. Основний зміст викладено на 110 сторінках. Робота містить 33 таблиці, 29 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів**» досліджено економічний зміст, сутність доходів місцевих бюджетів, розглянуто класифікацію доходів, принципи місцевих бюджетів та вплив фінансової децентралізації на доходи місцевих бюджетів.

У другому розділі «**Тенденції виконання дохідної частини місцевих бюджетів України**» проаналізовано дохідну частину місцевих бюджетів України та бюджету міста Одеси за останні п'ять років та визначено сутність та вплив міжбюджетних трансфертів на доходи місцевих бюджетів.

У третьому розділі «**Основні напрями оптимізації дохідної частини місцевих бюджетів**» досліджено зарубіжний досвід та можливості його імплементації в українську практику, розглянуто основні проблеми та запропоновано шляхи оптимізації та резерви збільшення доходів місцевих бюджетів України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. На основі проведених досліджень було виявлено, що місцеві бюджети, як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування, забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території.

2. Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Ці економічні відносини виникають у двох площинах : у процесі формування доходів різних рівнів місцевих бюджетів і при їх використанні як цільових фондів грошових коштів місцевих органів самоврядування. Таким чином, місцеві бюджети виражають частину фінансових ресурсів держави, котрі акумулюються у фондах грошових коштів органів місцевої влади і управління за рахунок податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та цільових фондів, а також коштів, виділених з бюджетів інших рівнів з метою забезпечення виконання власних і делегованих повноважень органів місцевої влади і управління.

3. Доходи місцевих органів влади класифікують за їхніми джерелами, способами, методами та повнотою зарахування, економічною природою та участю у рахунку міжбюджетних трансфертів. Фінансова теорія і практика розрізняють сім основних методів формування доходів бюджету держави: продуктивна діяльність (підприємницька, державні послуги); від майна і майнових прав; від державних угідь; податковий; трансфертний; позиковий; емісійний. А також місцеві бюджети формуються на принципах бюджетної системи, принципі бюджетної еквівалентності та національної солідарності, принципах фіскальної та економічної ефективності і соціальної справедливості.

4. Провівши аналіз доходів місцевих бюджетів, можна спостерігати ріст доходів протягом аналізованого періоду 2015-2019 років, що було спричинене завдяки фінансовій децентралізації. За 5 років дохідна частина місцевих бюджетів збільшилась на 266,1 млрд. грн., з урахуванням міжбюджетних трансфертів. Існують різні джерела формування фінансових ресурсів, використовуючи які, органи місцевого самоврядування мають можливість поповнювати ними місцевий бюджет та виконувати покладені на них функції розвитку місцевих громад. Дослідження практики формування доходів місцевих бюджетів показало, що основним джерелом, за рахунок якого відбувається наповнення місцевих бюджетів, є податкові надходження. Неподаткові надходження не відіграють провідної ролі у фінансовому забезпеченні регіонів.

5. Розглянувши динаміку та структуру формування доходів бюджету міста Одеси було виявлено, що обсяг надходжень протягом останніх п'яти років постійно зростає. У структурі доходів бюджету міста податкові надходження є основним джерелом надходжень. Основними бюджетоформуючими джерелами доходів загального фонду бюджету міста Одеси (без урахування трансфертів) були податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок та плата за землю. Така тенденція є позитивною, оскільки місто Одеса стає більш фінансово незалежним.

6. Міжбюджетні трансферти виступають одним з важливих джерел доходів місцевих бюджетів. У структурі доходів місцевих бюджетів України протягом 2015-2019 років вони займали перше місце, проте у 2019 році їх питома вага у загальній структурі знизилась і склала – 46,4%. Дана ситуація є позитивною, адже вказує на те, що місцеві бюджети починають ставати самостійними та знижується залежність від надходжень центрального уряду. Не менш важливим є те, що зменшується кількість дотаційних бюджетів, субвенції на соціальний захист населення, освітня та медична субвенції переважають у структурі міжбюджетних трансфертів.

7. В процесі дослідження зарубіжного досвіду формування доходів місцевих бюджетів було виявлено, що чим більша частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, тим вищий рівень децентралізації в країні. На основі дослідження особливостей формування доходів місцевих бюджетів в зарубіжних країнах пропонується впровадження наступних змін у практику акумулювання надходжень до регіональних бюджетів з метою підвищення фінансової автономії місцевих органів влади, а саме: збільшення фіскальної ролі місцевих податків та зборів, зміщення акценту з оподаткування доходів на оподаткування майна, зростання неподаткових надходжень, перерахування податку на доходи фізичних осіб до бюджету необхідно не за місцем походження доходу платника податків (тобто за місцем діяльності працівника), а за місцем його реєстрації (місце проживання). Впровадження в Україні складових системи формування доходів місцевих бюджетів, опробованих у практиці зарубіжних країн, надасть можливість забезпечити оптимізацію бюджетних відносин на місцевому рівні.

8. Основними проблеми формування доходів місцевих бюджетів можна виділити:

- недостатня самостійність органів місцевого самоврядування;
- висока питома вага міжбюджетних трансфертів;
- нестача фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування та нестабільність їхніх дохідних джерел;
- недоступність та / або низька якість публічних послуг;
- міграція населення;
- суспільно-політична криза на Сході України;
- відсутність бюджетів розвитку у більшості громад;
- відсутність належного кадрового забезпечення.

9. Напрямами вирішення виявлених проблем може стати:

- закріплення за органами місцевого самоврядування більшу частину загальнодержавних податків;
- зарахування екологічного податку до загального фонду місцевих бюджетів;
- збільшення ставки єдиного податку;
- підвищення якості підбору бюджетних програм для інвестування;
- моніторинг на усіх стадіях бюджетного процесу із застосуванням аналізу, аудиту й проведення постійного контролю за справами податків,

зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів бюджету відповідно до визначених планових передбачень на бюджетний рік;

-запровадження дієвих програм підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування та надання їм необхідної консультативної і методичної допомоги з боку органів виконавчої влади;

-підвищення спроможності громад для виконання покладених на них функцій, що призведе до забезпечення якісних послуг;

-створення нових високопродуктивних виробничих підприємств і робочих місць з метою забезпечення зайнятості населення.

АНОТАЦІЯ

Гончарова Є.В., «Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання»,

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»,

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2020 рік

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів, їх зміст, принципи та класифікація.

Проаналізовано наповнення дохідної частини місцевих бюджетів України та бюджету міста Одеси, а також проведено аналіз впливу міжбюджетних трансфертів на доходи місцевих бюджетів.

Запропоновано основні шляхи вирішення проблем формування дохідної бази місцевих бюджетів з урахуванням сучасних вимог.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, фінансова децентралізація, органи місцевого самоврядування, міжбюджетні трансферти, податкові надходження, неподаткові надходження, місцеві податки та збори.

ANNOTATION

Honcharova Ye.V. " Local budget revenues: optimization of formation and growth reserves".

thesis for Master degree in specialty «072 Finance, Banking and Insurance» under the program «Financial and insurance management»,

Odessa National Economic University
Odessa, 2020

The theoretical aspects of the formation of local budget revenues, their contents, principles and classification are considered in this paper.

The article analyzes the filling of the revenue part of the local budgets of Ukraine and the budget of the city of Odessa, as well as analyzes the impact of intergovernmental transfers on local budget revenues.

The main ways of solving problems of formation of the income base of local budgets with the consideration of modern requirements are offered.

Key words: local budget revenues, financial decentralization, local self-government bodies, intergovernmental transfers, tax revenues, non-tax revenues, local taxes and fees.